

Nietzschės domestikacija: tarp Elisabeth'ės mito ir Kaufmanno interpretacijos

Jokūbas Andrijauskas

Vytauto Didžiojo universitetas, Lietuva
jok.andrijauskas@gmail.com
ORCID <https://orcid.org/0000-0002-3693-2470>
<https://ror.org/04y7eh037>

Santrauka. Friedricho Nietzschės politinė filosofija, persmelkta aristokratinio radikalizmo, kelia iššūkį šiuolaikinėms vertybėms, tačiau dažnai sušvelninama ar depolitizuojama. Šiame tekste analizuoju dvi taktikas, kuriomis tai atliekama Nietzschės tyrinėjimuose. Analizuoju mitą apie Elisabeth'ės Förster-Nietzsche tariamą tekstų klastojimą, parodydamas, jog tai faktiškai nepagrįsta projekcija, ir Walterio Kaufmanno apolitinę Nietzschės interpretaciją kaip reikšmingai ribotą. Parodau, kad, nepaisant Nietzschės antiantisemitizmo ir kritikos vokiečių kultūrai, jo aristokratinis radikalizmas pateisina hierarchinę, brutalią politiką. Tvirtinu, jog tiek Elisabeth'ės mitas, tiek Kaufmanno interpretacija gali būti suprasti kaip specifinė interpretacijos forma, kaip domestikacija. Argumentuoju, jog šios domestikacijos formos prieštarauja Nietzschės filosofijai esmiškam „šiurkščių tiesų“ siekiui. Galiausiai, teigiu, jog domestikacija yra reikšmingas trukdis siekiant rekonstruoti Nietzschės politinę mintį.

Pagrindiniai žodžiai: Nietzsche, domestikacija, politika, Elisabeth, Kaufmannas

Nietzsche's Domestication: Between Elisabeth's Myth and Kaufmann's Interpretation

Abstract. Friedrich Nietzsche's political philosophy, permeated by aristocratic radicalism, challenges contemporary values, but is often smoothed out or depoliticised. In this text, I analyse two tactics by which this is accomplished in Nietzsche's research. I analyse the myth of Elisabeth Förster – Nietzsche's alleged falsification of texts as a factually unsubstantiated projection, and Walter Kaufmann's apolitical interpretation of Nietzsche's philosophy as meaningfully limited. I show that, despite Nietzsche's anti-antisemitism and critique of German culture, his aristocratic radicalism justifies a hierarchical, brutal politics. I argue that both Elisabeth's myth and Kaufmann's interpretation can be understood as a specific form of interpretation, as domestication. I argue that these forms of domestication contradict the pursuit of 'harsh truths' which is essential to Nietzsche's philosophy. Lastly, I claim that domestication is a serious obstacle to a reconstruction of Nietzsche's political thought.

Keywords: F. Nietzsche, domestication, politics, Elisabeth, Kaufmann.

Beinerio mintį, jog Nietzsche's filosofija politiškai „yra kažkur dešinėje nuo Čingishano“ (1990: 830) galime suprasti kaip hiperbolę, kuri savyje talpina dalį tiesos – Nietzsche's politinė filosofija nesuderinama su jokia liberalia ar kairiaja politine pakraipa. Šioje vietoje svarbu išryškinti prieštaravimą, kuris niekada nėra tematizuojamas, tačiau daro milžinišką įtaką Nietzsche's tyrinėjimams. Viena vertus, Nietzsche yra kultūriškai įtakingas bei akademiškai pripažintas: jis laikomas „rimtu“, „aukšto lygio“ filosofu. Kita vertus, Nietzsche's filosofija radikaliai prieštarauja daugeliui pamatinių liberalios demokratijos vertybių. Tipinis Nietzsche's tyrinėtojas atsiranda tarp dviejų vienas kitam prieštaraujančių reikalavimų: pripažinti Nietzsche'ą aktualiu bei svarbiu Vakarų mąstymo istorijai filosofu ir išsaugoti pamatinių šiuolaikinės visuomenės vertybių neliečiamumą. Šios dilemos kompromisinis rezultatas yra Nietzsche's tyrinėjimus persmelkiantis „nebylus konsensusas“ (van der Will 1993: 44) ignoruoti Nietzsche's elitistinę filosofijos dalį, dėl kurios jo politinė mintis nuosakesniais atvejais yra minimizuojama ar iškreipama, o kraštutiniais – ignoruojama. Kaip teigia Woodruffas, „Nietzsche's antiegalitarinių pažiūrų menkinimas, bandant sumažinti jų reikšmę, atrodo, yra įprastas reiškinys“ (2002: 56).

Šiame darbe nagrinėju labiausiai paplitusią interpretavimo būdą, kuriuo Nietzsche's filosofijos politinis aspektas¹ yra ignoruojamas. Domestikaciją galima suprasti kaip skaitymo, interpretavimo būdą, kuris pašalina arba iškreipia (sušvelnina, suteikia priešingą prasmę, apriboja ir t. t.) Nietzsche's teorijos problemiškus aspektus². Todėl domestikacija yra tiek negatyvi (nes pašalina, ignoruoja), tiek produktyvi (nes kuria naujas interpretacijas, net jeigu jos pasižymi iškreiptumu).

Labiausiai paplitęs būdas „apvalyti“ Nietzsche's filosofiją nuo jos politinės dimensijos – argumentuoti, jog bet kokia nuoroda į Nietzsche's galios politiką tėra nepagrįsta fašistinė interpretacija. Nietzsche's denacifikacija (bandymas atsieti jo filosofiją nuo fašistinės, nacistinės jos interpretacijos) šiame darbe svarstoma dviem aspektais: pirma, nagrinėjant istoriją, jog Nietzsche's „fašistinė“ filosofijos dalis tėra jo sesers – Elisabeth'ės Förster-Nietzsche – klastotė; antra, nagrinėjant Walterio Kaufmanno interpretaciją, kurioje Nietzsche pateikiamas kaip apolitiškas mąstytojas. Mano uždaviniai: 1. Argumentuoti, jog suklautojimo istorija yra faktiškai nepagrįsta; 2. Argumentuoti, jog Nietzsche's santykis su nacistine interpretacija yra komplikotas ir jog Nietzsche's filosofija pateisina galios bei brutalumo politiką nepaisant nacistinės interpretacijos; 3. Taip pat argumentuoti, jog Kaufmanno pateikiama Nietzsche's kaip apolitiško mąstytojo interpretacija nepagrįstai

¹ Nepaisant to, kad šiame tekste pristatau mintį, jog Nietzsche's filosofija pasižymi politinės minties aspektu, vis dėlto jos išsamiau neargumentuoju, nes ją laikau pakankamai pagrįsta Nietzsche's tyrinėjimuose. Iš šiame darbe cituojamų autorių šią poziciją išsamiau argumentuoja Detwileris (1990), Ansell-Pearsonas (1994), Losurdo (2020), Ruehlas (2022), Rehmannas (2022).

² Ypač marksistai Nietzsche's tyrinėtojai kalba apie šį interpretavimo būdą, tačiau skirtingais terminais ir tyrinėjami skirtingus šio būdo aspektus. Losurdo (2020) kalba apie „tyrumo hermeneutiką“ (*hermeneutics of innocence*), kurios metu akademinė interpretacija „apvalo“ Nietzsche's filosofiją nuo jo elitistinių, problemiško aspektų. Rehmannas kalba apie „rekodifikaciją“ ir „itin spekuliatyvią „refilosofizaciją“ (2022: 46), be to, Tuttas kalba apie selektyvius panašumus (*elective affinities*), apie tam tikrą selektyvų interpretavimo būdą, „ypatingą Nietzsche's inkorporacijos rūšį, kai neatsižvelgiama į jo reakcingas intencijas“ (2024: 24). Šiame darbe minėtus skaitymo būdus apibendrinu kaip „domestikaciją“ ir išryškinu jos pagrindinius aspektus.

neigia egzistuojant jos politinę dimensiją. Mano tezė – tiek Nietzsche's sesers mitas, tiek Kaufmanno interpretacija veikia kaip Nietzsche's filosofijos nepriimtinių aspektų neigimas – „domestikacija“.

Elisabeth'ės istorija. Ne tik Nietzsche's tyrinėjimuose, bet ir populiarioje kultūroje egzistuoja plačiai žinomas pasakojimas, jog Nietzsche's sesuo Elisabeth Förster-Nietzsche „suklastojo“ Nietzsche's tekstus, įtraukdama į juos fašistinių turinį ir taip sudarydama palankias sąlygas nacių bandymams apropriuoti Nietzsche's filosofiją. Egzistuoja įvairios šio pasakojimo versijos, tačiau jos faktinis, neprobleminis pagrindas skamba taip: Nietzsche's sesuo, susituokusi su žymiu antisemitu Theodoru Fritschu, pati buvo antisemitė ir šovinistė. Po to, kai Friedrichas Nietzsche 1889 m. išprotėjo, Elisabeth Förster-Nietzsche įkūrė brolio tekstams rinkti, redaguoti ir publikuoti skirtą archyvą (*Nietzsche-archiv*), kuris pasirodė 1894 metais. Šios istorijos intriga ir interpretacijų konfliktas atsiranda svarstant sesers sprendimą surinkti šimtus Friedricho Nietzsche's nepublikuotų fragmentų ir publikuoti juos knygos *Wille zur Macht*, kurią Nietzsche norėjo publikuoti pats, tačiau ši sumanymą apleido, pavidalu. Sakoma, jog būtent šioje, savavališka tvarka pateiktų fragmentų knygoje labiausiai atsiskleidžia Elisabeth'ės Förster-Nietzsche intencija pristatyti savo brolių kaip antisemitą ir nacionalistą. Toliau pasakojimo versijos diferencijuojasi: nuo „sąmokslų“ teorijų, jog sesuo sumaniai bei tikslingai suklastojo jo tekstus, idant jie pasitarnautų nacių tikslams (Holub 2014: 133), bei kaltinimų, jog dėl šios klastotės ji nulėmė tragiškiausius XX a. įvykius (Losurdo 2020: 711), iki nuosaikesnių kaltinimų, jog Elisabeth Förster-Nietzsche savo brolio tekstus suklastojo ne nacių reikmėms, bet savo antisemitiniams ir nacionalistiniams tikslams³. Kaip teigia Holubas, „Elisabeth'ės legenda tapo tokia paplitusi ir galinga, kad ja beveik neabejoja net skeptiškai nusiteikę ir atkaklūs Friedricho Nietzsche's tyrinėtojai“ (2002: 220).

Elisabeth apkalto suole. Jeigu svarstome šio pasakojimo versiją, teigiančią, jog Elisabeth Förster-Nietzsche suklastojo savo brolio tekstus norėdama juos padaryti patogesnius apropriuoti naciams, tereikia atkreipti dėmesį į tai, jog ji *Wille zur Macht* knygą surinko dar iki nacių partijos atsiradimo, kai „būsimasis Fiureris buvo dar vaikas“ (Losurdo 2020: 711). Lieka nuosaikesnis, bet stipresnis kaltinimas, jog Elisabeth Förster-Nietzsche suklastojo brolio tekstus saviems tikslams, *įnešdama* į jo tekstus antisemitizmą ir vokišką šovinizmą, kurio ten nebuvo, arba *neįtraukdama* Nietzsche's kritikos vokiečiams ir savo liaupsių žydams⁴. Čia susiduriame su pagrindiniu įkalčiu, vertinant Elisabeth'ės Förster-Nietzsche „inašą“ – jos sprendimą sukompiliuoti *Wille zur Macht* knygą remiantis nepublikuotais fragmentais bei aforizmais.

Skaitant *Wille zur Macht*, sunku rasti svarių įrodymų, patvirtinančių Elisabeth'ei Förster-Nietzsche tenkančius kaltinimus. Šios knygos Nietzschei, kaip ir publikuotų darbų Nietzschei, vokiečių tauta bei kultūra yra sinonimas nuosmukiui bei subtilumo stokai: „kalbant apie vokiečių kultūrą, aš visada juntų nuosmukį“ (1967: 56). Palyginti su kitomis

³ Trumpa šio mito Nietzsche's tyrimuose ir populiariojoje kultūroje apžvalga (Holub 2014: 134–135).

⁴ Plg. Baranova: „[nacionalistams] įtikinamą ir jiems palankų Nietzsche's piarą buvo sukūrusi fašistuojanti Nietzsche's sesuo Elisabeth Förster-Nietzsche“ (2007: 33).

tautomis, vokiečiams „visais laikais trūko subtilumo ir įžvalgumo psichologijoje“ (*ibid.*: 67). Nietzschei atrodo, jog vokiečių tauta sumenkino krikščionišką tikėjimą (1967: 54–55). Kitose vietose Nietzsche argumentuoja, jog vokiečiai dar neturėjo tikrosios kultūros, nes jų tautoje dominuoja vidutinybės (1967: 68, 417–418). Kartais *Wille zur Macht* aforizmai apima kritiką vokiečiams ir žydų liaupsinimą. Galima tik stebėtis, kaip Elisabeth Förster-Nietzsche, tariamai norėjusi pateikti antisemitinę ir šovinistinę savo brolio filosofijos versiją, publikavo fragmentą, kuriame Nietzsche nedviprasmiškai pareiškia: „kokia palaima yra žydas tarp vokiečių! Kiek daug [vokietis turi] nuobodumo, kokia šviesi galva, kokios melynų akys; *esprit* stoka veide, žodyje, laikysenoje“ (1967: 31). Nietzsche šioje knygoje plėtoja publikuotuose tekstuose nuolatos pasikartojančią mintį, jog antisemitizmas yra morale prisidengusi keršto dvasia (1967: 190). Kitoje vietoje Nietzsche aiškiai išsako, jog antisemitizmas yra reakcija į žydų viršenybę: „antisemitai neatleidžia žydams už tai, kad jie turi „dvasią“ – ir pinigus. Antisemitai – dar vienas vardas nusakyti „neprivilegiuotuosius“ (1967: 460). Kaip nurodo Losurdo, Elisabeth Förster-Nietzsche į *Wille zur Macht* įtraukia Nietzsche's teigiamus atsiliepimus apie „Heinę, Offenbachą, Mendelssohną, Varnhageną bei žydų meną ir kultūrą apskritai“ (2020: 714).

Verta atkreipti dėmesį, jog būtent dėl šių *Wille zur Macht* ištraukų Nietzsche nacių Vokietijoje buvo kaltinamas filosemitizmu (Losurdo 2020: 714). Kaip nurodo Losurdo, kaltinimai buvo nukreipti ir į Elisabeth'ę Förster-Nietzsche (2020: 714). Todėl nenuostabu, jog Losurdo teigia, kad „kalbant apie *Wille zur Macht* tekstą, tarp jo ir *Pomirtinių fragmentų* nėra jokių itin svarbių skirtumų, būtų laiko švaistymas ieškoti manipuliacijų ir iškraipymų“ (2020: 715), kurie pagrįstų Elisabeth'ės Förster-Nietzsche istoriją, bei galima sutikti su Holubu, kai jis sako, jog „Elisabeth, nepaisant visų jos gerų ir blogų savybių, nenukreipė (*did not bias*) brolio darbo tokia linkme, kad jis taptų priimtinas fašizmui. Ji neiškraipė jo minties nacionalsocializmui esminiais klausimais, todėl negali būti laikoma atsakinga – ir ypač ne tiek, kiek nuo šeštojo dešimtmečio laikoma atsakinga – už tai, kad Nietzsche buvo plačiai tapatinamas su nacių politiniu režimu“ (2002: 221).

Kai kur iš tiesų egzistuoja žymūs skirtumai tarp nepublikuotų fragmentų, kurie įtraukti į knygą, ir galutinės knygos versijos. Tačiau šie skirtumai greičiau nurodo į Elisabeth'ės Förster-Nietzsche pastangas „sušvelninti“ savo brolio mintis. Vienne *Wille zur Macht* aforizme Nietzsche sako: „didžioji dauguma neturi teisės egzistuoti, nes yra nelaimė pranašesnėms žmoniškoms būtybėms“ (1967: 467). Atitinkamoje nepublikuotoje ištraukoje aforizmas tęsiasi: „Aš net nesuteikiu teisės egzistuoti nepavykusiems. Yra ir nepavykusių tautų“ (*Es giebt auch mißrathene Völker*)“ (1967: 467). Galima tik spėti, jog mintis, kad „yra ir nepavykusių“ žmonių bei tautų, kurios iš esmės turėtų būti pasmerktos sunaikinimui, Nietzsche's seseriai pasirodė nederanti su jo, kaip autoritetingo ir „rimto“ filosofo, įvaizdžiu.

Elisabeth kaip atpirkimo ožys. Populiariojoje kultūroje ir Nietzsche's tyrinėjimuose egzistuoja įvairūs faktiškai nepagrįsti, aiškiai abejotinus motyvus aptarnaujantys mitai: pavyzdžiui, istorija apie tai, jog Nietzsche išprotėjo, nes viešnamyje užsikrėtė sifiliu; apie tai, jog Nietzsche prieš išprotėjimą išvydo mušamą arkli, kurį apsikabinęs sušuko „tave suprantu“, ir pan. Istoriją apie tai, jog Nietzsche's sesuo suklastojo jo raštus, privalome priskirti prie šio „literatūrinio žanro“. Čia iškyla klausimas: kodėl, nepaisant akivaizdaus prieštaravimo faktams, Elisabeth'ės Förster-Nietzsche mitas yra toks gajus?

1940 m. pasirodė amerikiečio istoriko Crane'o Brintono straipsnis *The National Socialist Use of Nietzsche*, kur autorius, komentuodamas nacistinę Vokietiją, sako: „dešimtys komentatorių, rašančių apie to meto įvykius, jį įvardija kaip vieną iš svarbių veiksmų, darančių įtaką Vokietijos vidaus ir išorės politikai“ (1940: 131). Apžvelgęs nacistų bei jiems palankių autorių interpretacijas, Brintonas daro išvadą, jog „Nietzsche neabejotinai buvo įtrauktas į nacių panteoną, o jo raštai – į nacistinį švietimą“ (1940: 134). Kaip teigia Holubas, po Antrojo pasaulinio karo Nietzsche's tyrinėjimuose vyko denacifikacijos procesas – Nietzsche's tyrinėtojai stengėsi kuo kruopščiau „apvalyti“ šį filosofą nuo nacistinio įvaizdžio. Todėl reikėjo paaiškinti, „kaip jis buvo taip lengvai užverbuotas tokiems nedoriems tikslams“ (2014: 217). Kaip vėliau matysime, šis denacifikacijos procesas neapsiriboja vien XX a. tyrinėtojų pastangomis, bet konstituoja reikšmingą šiuolaikinių tyrinėjimų dalį.

Vienas iš Nietzsche's tyrinėjimuose egzistuojančių būdų transformuoti šio filosofo problemiškas mintis – jas priskirti Nietzsche's filosofijos atžvilgiu išorinėms instancijoms. Šio priskyrimo metu problemiški Nietzsche's minties elementai nėra atmetami, jie yra pripažįstami, tačiau „nukenksminami“ jų šaltinį lokalizuojant anapus Nietzsche's filosofijos⁵. Šios pastangos pateikti Elisabeth'ę Förster-Nietzsche kaip kaltininkę sukūrė iliuziją, jog pačioje Nietzsche's filosofijoje negalėjo būti kraštutinės dešinės ar nacių interpretacijoms imlių minčių bei motyvų – politiškai problemiškos idėjos ir temos privalėjo atsirasti anapus jo filosofijos. Jono Čeikos žodžiai yra puiki iliustracija bandymo paversti Elisabeth'ę Förster-Nietzsche atpirkimo ožiu: „turint omenyje Nietzsche's populiarumą tarp kairiųjų iki 1930-ųjų, reikia klausti, kaip Nietzsche buvo paverstas nacių didvyriu ir net nacių režimo legitimuotoju. Neišvengiama pradėti nuo gerai žinomos istorijos apie jo seserį Elisabeth'ę, kuri Nietzsche's palikimui taikė savo galios valią <...>. Ji sugebėjo formuoti Nietzsche's publikacijas, pristatyti save kaip artimiausią jo pažįstamą ir patikėtinę“ (2021: 115–116). Tačiau ar iš tiesų paties Nietzsche's filosofijoje nėra politiškai problemiškų minčių?

Komplikuotas santykis. Yra tapę savotiška neišvengiama kiekvienuose svarstymuose apie Nietzsche's politinę mintį pradėti nuo truizmo, jog Nietzsche negali būti laikomas protonaciu. Su tuo nesiginčiju, nes viena yra aišku: jeigu griežtai svarstome klausimą „Ar Nietzsche galima laikyti protonacistu?“ ir jeigu nacizmo (bei protonacizmo) būtinosiomis sąlygomis laikome antisemitizmą bei kultūrinį šovinizmą, atsakymas privalo būti toks pat griežtas – „Ne“. Kaip jau matėme, Nietzsche visai nemano, jog vokiečių tauta pasižymi kultūrine viršenybe, be to, jo liaupsės žydams ir manymas, jog žydai yra „stipriausia, atspariausia ir gryniausia rasė“ (Nietzsche 2020: 229) yra radikaliai nesuderinamas su nacistine ideologija. Kita vertus, jeigu svarstome klausimą „Ar Nietzsche's filosofijoje yra aspektų, kurie artimi nacistinei pasaulėžiūrai?“, atsakymas, jeigu esame intelektualiai sąžiningi, privalo būti toks pat griežtas – „Taip“. Kaip teigia Losurdo, „Nietzsche's raštuose

⁵ Psichoanalizės teorijoje, psichinis mechanizmas, kada nepriimtina, problemiška mintis yra priskiriama išorinei instancijai vadinasi projekcija. Remiantis prielaida, jog Nietzsche's tekstų interpretaciją grindžia taip pat ir psichologinės priežastys, galima užsiminti apie tyrimų galimybę taikyti psichoanalitinės įžvalgas dažniausiai pasitaikantiems Nietzsche's tekstų iškraipymams aiškinti.

netrūksta nerimą keliančių ir siaubingų ištraukų“, todėl „nenuostabu, kad vadovaujantys Trečiojo reicho ideologai juo rėmėsi“ (2020: 711). Panašiai teigia Brintonas, sakydamas, jog, nepaisant to, kad „galima būtų išvardyti daugybę konkrečių Nietzsche's kūrinų ištraukų, kurios, jei būtų parašytos šiandieninėje Vokietijoje, autorių tikriausiai pasiųstų tiesiai į koncentracijos stovyklą“ (2020: 140), vis dėlto „Nietzsche's tekstuose yra daug dalykų, kurie tiesiogiai naudingi naciams, todėl juos galima perimti nepakeistus – taip, kaip juos parašė Nietzsche“ (2020: 134).

Nietzsche's aristokratinis radikalizmas. Kai Nietzsche's draugas Georgas Brandesas viešojo paskaitoje jo filosofiją apibūdino kaip „aristokratinį radikalizmą“, Nietzsche atsakė, jog tai „išmintingiausias“ dalykas, kurį jis buvo išgirdęs apie savo filosofiją (Detwiler 1990: 189). Savo knygoje *Nietzsche and the Politics of Aristocratic Radicalism* (1990) Detwileris nusako šio radikalizmo prielaidas: Nietzsche vadovaujasi neperžengiamos nelygybės tarp žmonių postulatu, kuris pasirodo kaip „rango tvarka“, kaip jau matėme kalbėdami apie žydus, ne tik tarp individų, bet ir tarp skirtingų rasių bei tautų. Nietzsche's politinė siekiamybė tampa sudaryti visas sąlygas, nepaisant moralinių ir teisinių konvencijų, veisti ir ugdyti naujus tipus maišant skirtingų rasių ir tautų atstovus (Nietzsche 2020: 230–231). Šis naujas tipas turėtų tapti „viešpatuojančia kasta Europoje“ (Nietzsche 2020: 231). Tam palankiausia visuomenės forma – socialinė hierarchija „tikinti“ aristokratija (Nietzsche 2020: 244), kurioje, pasak Detwilerio, „didžioji dauguma prasmę ir pateisinimą gali atrasti tik pašvenčiant save aukštesnės, valdančiosios rūšies skatinimui“ (1990: 113).

Panašiai ir Brintonas išryškina Nietzsche's „tamsiąją pusę“, sakydamas, jog „garsioji frazė „valia galiai“ suponuoja negailestingumą, agresiją, ekspansijos politiką, kurią puikiai iliustruoja Hitlerio atėjimas į valdžią“ (1940: 138), ir jog Nietzsche's naujoji visuomenė „bus autoritarinė, karinga, niekinanti tokias atgyvenusias XVIII a. sąvokas kaip prigimtinės teisės ir asmeninė laimė, tai bus atšiauri ir herojiška visuomenė, naujoji supermenų Sparta“ (1940: 135). Dėl šios priežasties galima sutikti su O'Brieno mintimi, kai jis sako, jog „Nietzsche ne atsitiktiniais *obiter dicta*, bet pagrindine savo kūrybos mintimi įteisina žiaurumą ir žiaurumo politiką, autoritarinę politiką, išsilaisvinusią iš krikščioniškos, liberalios ir demokratinės tradicijos gniaužtų“ (1972: 58).

Būtent šis aspektas tampa atrama Martino A. Ruehlo straipsniui *Nietzsche's New Order: The Political after the Death of God*, kuriame autorius kviečia nustoti Nietzsche's daryti „patogų demokratijai“ (2022: 30). Jo nuomone, nacizmą supratęs kaip „lig šiol radikaliausią bandymą panaikinti – savo esmę krikščionišką – tikėjimą savaimine visų žmonių lygybe“ (2022: 19) bei „savaiminę individo vertę, orumą ir autonomiją“ (2022: 22), atsiranda galimybė produktyviai lyginti nacizmo ideologijos ir Nietzsche's filosofijos sąsajas bei pastarosios įtaką pirmajai. Ruehlo teigimu, Nietzsche's naujojoje visuomenėje aukštesniojo tipo žmonės galės „įtvirtinti savo prigimtinių pranašumą ir gyventi visavertiškesnį, kūrybingesnį gyvenimą; tuo tarpu [žemesni, menkesni tipai] bus priversti vergauti. Ši transformacijos procesą jis dažnai apibūdina itin agresyviai, karingai, kartais pasitelkdamas kalbą apie eugeniką“ (2022: 19). Autorius tvirtina, jog Nietzsche's kalbos apie negailestingą naikinimą (*schonungslose Vernichtung*) „jei būtų suprantamos pažodžiui, reikštų tokio masto masinės žudynės, kad tikrieji Trečiojo reicho genocidiniai

projektai, palyginti su jais, būtų „mikroskopinio masto“ (2022: 20). Kitaip tariant, visi minėti Nietzsche's tyrinėtojai nurodo, jog net ir be „nacifikacijos“ Nietzsche's filosofija savo politine vizija yra „brutali“, kartais netgi labiau už nacistinę interpretaciją. Nacizmą ir Nietzsche's politiką sieja tikėjimas radikalia hierarchija tarp žmonių ir rasių, siekis skatinti ją pasitelkiant brutalias priemones ir atsisakymas visų moralinių, ideologinių kliūčių, trukdančių tai pasiekti – įskaitant visuotinės lygybės, žmogaus orumo ir individo savaiminės vertės idėjas.

Nietzsche's depolitizacija. Po Antrojo pasaulinio karo didžioji dalis Nietzsche's recepcijos gali būti suprata kaip pastanga išgelbėti šį filosofą nuo nacių pasisavinimo. Tačiau šiame denacifikacijos procese, kaip atsvaroje nacių interpretacijai, buvo sukurta depolituoto, liberaliai ideologijai priimtino Nietzsche's versija, kurią galima vertinti kaip nacių interpretacijai nenusileidžiančią klastotę ir kurioje aristokratinis radikalizmas „išgaruoja“. Kaip sarkastiškai pastebėjo dar Brintonas, prieš nacių interpretaciją kovoja „švelnieji nyčinkai“, kurių teigimu, yra akivaizdu, jog Nietzsche's filosofija „visiškai atitinka geriausią mūsų Vakarų tradiciją, yra humaniškas, taikus, liberalus“ ir jog „Nietzsche buvo geros sielos, tikras filosofas“ (1940: 131). Tuo tarpu, kaip pastebi istorikas Whyte'as, „netrukus po karo prasidėjusiame ir nuo to laiko vis stiprėjančiame procese Nietzsche buvo reabilituotas į didžiųjų filosofų panteoną kaip iš esmės geranoriškas mąstytojas, daugiausia besirūpinantis savęs ir sielos formavimu, o „nacifikuotas“ Nietzsche buvo iškart atmestas kaip grubi, manipuliatyvi ir klaidinga interpretacija“ (2008: 171)⁶.

Nietzsche's tyrinėjimuose šia kryptimi daugiausiai darbo nudirbo O'Brieno „švelniųjų nyčinkų karaliumi“ (1972: 53) vadinamas egzistencialistinės krypties filosofas, vertėjas, vienas iš įtakingiausių Nietzsche's tyrinėtojų Walteris Kaufmannas. Amerikoje 1950 m. pasirodžiusi jo knyga *Nietzsche: Philosopher, Psychologist, Antichrist* savo poveikiu Nietzsche's tyrinėjimams anglakalbėse šalyse negali nusileisti niekam. „Kai pradėjau rašyti apie F. Nietzsche, jis buvo užtemęs tiek gimtojoje Vokietijoje, tiek anglakalbiam pasaulyje, todėl atrodė, kad reikia jį atskirti nuo nacių ir parodyti, kad jis buvo didis filosofas“, teigia Kaufmannas ketvirtame šios knygos leidime ir dar priduria: „knyga buvo sėkminga abiem atžvilgiais, ir dabar Nietzsche studijuojamas plačiau nei bet kada anksčiau“ (1975: iii). Kaufmannas neslepia savo ketinimo pateikti Nietzsche's filosofijos *vulgatus* versiją, kurioje adresatų diskriminacija išnyksta: „jo [Nietzsche's] idėjos aktualios (*of concern*) ne tik vienos tautos ar bendruomenės nariams, ne tik filosofams, bet ir visiems žmonėms“ (1975: 85).

Pasak Kaufmanno, „Nietzsche's gyvenimo ir minties leitmotyvas – antipolitinio individo, siekiančio savęs tobulinimo toli nuo modernaus pasaulio, tema“ (1975: 418). Šia prasme Kaufmannas siekia išvengti tiek „Nietzsche's kaip didžiųjų karų ir galios politikos pranašo, politinio liberalizmo ir demokratijos priešininko interpretacijos“, tiek minties, jog todėl jis turėjo būti „liberalas ir demokratas arba socialistas“ (1975: 412).

⁶ Panašiai sako Detwileris: „tyrinėtojai, kurie tikėjo, kad Nietzsche yra reikšmingas mąstytojas, vertas mūsų dėmesio, darė viską, ką galėjo, kad atitolintų jį nuo judėjimo, kuriuo jis tikriausiai bjaurėtusi, dėmės. Dėl to po pasaulinio karo Nietzsche's įvaizdis populiariojoje sąmonėje apskritai depolitizavosi“ (1990: 3).

Kaip teigia Baranova, „Kaufmannas Nietzsche's „galios siekti galios“ principą aiškino kaip asmeninės egzistencijos savęs įveikimo ir savęs transcendavimo principą“ (2007: 75). Kaufmannui svarbu apriboti galios valią individu ir parodyti, jog ji neturi politinių-socialinių implikacijų. Todėl Kaufmannui Nietzsche's galios valia yra „neatsiejama nuo jo [Nietzsche's] sublimacijos idėjos“ (1975: xiv). Prieštaraudamas, jo manymu, galios valios „klaidingoms interpretacijoms“, kurios akcentuoja „negailestingą ištvirtinimą“ (1975: xiv), Kaufmannas tvirtina, jog galios valia yra apribota individo pastangomis įveikti save, todėl „galia“ reiškia kai ką konkretaus Nietzschei: „saviįveiką“ (*ibid.*: 261). Nietzsche's antžmogis Kaufmannui yra nuo politinių problemų atokiai besilaikantis, savo polinkius, varas į harmoningą visumą sublimuojantis, save disciplinuojantis individas.

Tačiau Nietzschei galios valia neapsiriboja vien individualia saviįveika. Ji taip pat nukreipta į kitus žmones bei pasižymi socialinėmis implikacijomis. Nietzsche's žodžiais, galios valia „iš esmės yra nusavinimas, žeidimas, svetimo ir silpnesniojo įveikimas, priespauda, griežtumas, savo formų primetimas, aneksija“ (Nietzsche 2020: 247). Nietzsche nedvejodamas artikuliuoja šios koncepcijos politines implikacijas: „ligi šiol tipą „žmogus“ aukštino tik aristokratinė visuomenė – ir taip bus visada“⁷, tai, jog jis neturi omenyje „dvasinės“ aristokratijos ar nekalba vien metaforiškai, pažymi iškart papildantys žodžiai: „tokia visuomenė tiki išplėtotą socialinę hierarchiją, nevienoda žmonių verte ir negali išsiversti be vienokios ar kitokios vergijos“ (Nietzsche 2020: 244). Knygoje *Antikristas*, kalbėdamas apie Manu įstatymo diktuojamas socialines kastas, Nietzsche teigia, jog „*kastinė santvarka*, aukščiausias, vyraujantis įstatymas, yra tik *prigimtinės tvarkos* sankcija, didžiausios svarbos gamtinis dėsningumas, nepavaldus jokiai savivalei, jokiai „šiuolaikinei idėjai“ <...>. Tik kastinė santvarka, hierarchija, suformuluoja aukščiausią paties gyvenimo dėsni“ (2023: 105–106).

Reikia sutikti su Wolinu, jog „Kaufmanno Nietzsche yra nepaprastai nenyčiškas“ (2004: 32). Tačiau būtina paaiškinti, kuria prasme. Neužtenka tvirtinti, kaip tai, pavyzdžiui, daro Čeika, jog „Kaufmanno interpretacija buvo klaidinga“ (2021:108). Atsižvelgus į Kaufmanno interpretacijos kontekstą, ją galima pateisinti kaip pernelyg politizuotoms nacių interpretacijoms vertingą atsvarą, apimančią tam tikrą tiesos dalį. Nietzschei iš tiesų svarbu pabrėžti aukštesniojo tipo individo konfliktą su „banda“, visuomene. Nietzschei iš tiesų svarbu pabrėžti galios valią kaip individo pastangą save įveikti sublimuojant konfliktuojančias varas. Kaufmanno klaida yra ne šių Nietzsche's filosofijos aspektų išryškinimas, bet Nietzsche's filosofijos *apribojimas* šiais aspektais. Taip, Nietzsche kalba apie individą kaip apie siekiamybę, tačiau, kaip jau matėme, taip pat kaip apie siekiamybę jis kalba ir apie valdančiąsias kastas ir rases. Taip, Nietzsche kalba apie galios valią kaip sublimaciją, saviįveiką, tačiau, kaip matėme, jis taip pat apie galios valią kalba su aiškiomis socialinėmis, politinėmis implikacijomis.

Kaufmanno palikimas. 1990 m. Detwileris rašo, jog „Kaufmannas pastaraisiais metais buvo užginčytas, tačiau jo įtaka dabartiniams tyrinėjimams tebėra didžiulė, o įvairiais

⁷ Nietzsche netgi tvirtina, jog Kaufmannui taip rūpima saviįveika gali tęstis tik aristokratinėje visuomenėje (2020: 244).

jo argumentais vis dar remiasi tie, kurie gina Nietzsche'ą nuo nerimą keliančių politinių interpretacijų“ (1990: 32). 2002 m. išleistos knygos *Nietzsche, Godfather of Fascism?*, skirtos nagrinėti Nietzsche'ės santykiui su fašizmu, įvade redaktoriai Jacobas Golombas ir Robertas S. Wistrichas užtikrintai ir autoritetingai rašo, jog Nietzsche neturi nieko bendra su fašizmu, nes „pagrindinis Nietzsche'ės filosofijos idealas buvo individas ir jo laisvė formuoti savo charakterį ir likimą“ (2002: 1). 2018 m. išėjusios knygos *Foucault and Nietzsche: A Critical Encounter* įvade redaktoriai Alanas Rosenbergas ir Josephas Westfallas ne mažiau užtikrintai tvirtina „savaimė suprantamą“ tiesą, jog Nietzschei galios valia yra individualistinis savęs įveikimo principas:

didžioji dalis Nietzsche'ės diskurso apie galią, taip pat ir didžioji dalis po Antrojo pasaulinio karo pasirodžiusių tyrimų apie Nietzsche'ą, skirta paaiškinti, kad Nietzsche beveik niekada nevertė savykos „galia“ (*Macht*), norėdamas įvardyti tai, ką galėtume pavadinti „politine valdžia“ arba „viešpatavimu kitiems“. Vietoj to galia Nietzsche'ės prasme yra susijusi su tobulėjimu, augimu, plėtra ir savęs įveikimu – beveik išimtinai psichologine ir egzistencine, o ne politine ar metafizine prasme, – o valia siekti galios yra siekis siekti aukštesnio savęs, tapti daugiau, nei jau esi“ (2018: 13).

Kitaip tariant, ypač su Kaufmanno interpretacija Nietzsche'ės tyrinėjimuose prasideda stipri tendencija konstruoti depolitizuotą Nietzsche'ą, kurio filosofijos problemiški aspektai yra pašalinami kaip nesuderinami su „rimto“ filosofo įvaizdžiu ir koncepcija. Bandymai atkreipti dėmesį į šiuos aspektus šioje tendencijoje dažniausiai suvokiami kaip apeliavimas į sukompromituotą nacistinę interpretaciją. Šiam tikslui „fašistinės“ Nietzsche'ės interpretacijos pavojus palaikomas ir nuolatos eskaluojamas, Nietzsche'ės fašistinė interpretacija – kaip parodo nepasibaigiantys bandymai grįžti prie šios temos – tampa ne istoriniu įvykiu, bet transistorine interpretacine galimybe, kuri niekada nėra paneigiama iki galo ir su kuria todėl reikia nuolatos kovoti.

Kartu su šia gryninimo pastanga atsiranda mintis, jog Nietzsche'ės filosofija su „buku“, „fašistiniu“ brutalizmu neturi nieko bendra. Todėl, pavyzdžiui, Vabalaitė savo studijoje apie Nietzsche'ės recepciją ikikarinėje Lietuvoje klausia: „Kodėl daugumos žmonių sąmonėje yra įsitvirtinęs Nietzsche'ės kaip brutalumo apologeto įvaizdis?“ ir leidžia suprasti, jog „tai senas, XX a. pirmoje pusėje atsiradęs prietaras, kurio apmąstyti nepajėgė paskatinti nei paties autoriaus, nei jo interpretatorių tekstai“ (2013: 7), net nesiekdama savo tyrime svarstyti Nietzsche'ės teksto vietų, kurios galėtų būti interpretuojamos kaip brutalumo „apologetika“. Čia išryškėja savotiška ironija, nes atrodo, jog pati idėja, kad Nietzsche jokių būdu nėra „brutalumo“ apologetas, yra nereflektuotas ir sukonstruotas išankstinis nusistatymas, tam tikra istoriškai susiformavusi mąstymo klišė Nietzsche'ės tyrinėjimuose. Nietzsche'ės kaip „rimto“, „antipolitiško“ filosofo įvaizdis palaikomas dažnai nesąmoningu bandymu iš jo filosofijos išstumti tai, kas jai priklauso esmiškai.

Negatyvi ir produktyvi domestikacija. Negatyvųjį domestikacijos aspektą puikiai iliustruoja Schachtas, kai atvirai teigia, jog jis savo darbe, kur Nietzsche'ą pristato kaip apolitinį mąstytoją, vengs kai kurių jo minčių: „aš <...> nusprendžiau paprasčiausiai apeiti dažnus Nietzsche'ės retorinius ekscesus ir neapgalvotus šūvius į įvairius taikinius, kuriuos

jis taip dažnai pamato pakeliui. Taip elgiuosi, nes manau, kad jų aptarinėjimas trukdo jo filosofinei minčiai. Jie gadina ir darko jos paviršių, norint gilintis į filosofines problemas, reikia išmokyti juos nekreipti dėmesio, išfiltruoti juos kaip nelaimingai pasitaikiusį statišką garsą“ (1995: xv). Negatyvi domestikacija pasirodo kaip „apvalymas“, „gryninimas“ – Nietzsche's sesers mitas gali būti suprastas kaip šio tipo domestikacija, nes, suprojektuojant problemiškas Nietzsche's mintis į išorinę figūrą (jo seserį), Nietzsche yra „apvalomas“.

Tuo tarpu produktyvi domestikacija dažniausiai pasirodo kaip „rekodifikacija“⁸, kaip tam tikras prasmės pakeitimas, kada problemiškomis mintims suteikiama „dvasinė“, „metaforiška“ reikšmė. Kaip teigia Alamariu, „kai kurie tyrinėtojai, susidūrę su Nietzsche's pasisakymų brutalumu, su jo šokiruojančiais ir drąsiais pasisakymais apie demokratiją, aristokratiją, su tariamu žiaurumo ir vitalizmo liaupsinimu, tvirtina, kad tai yra tik vidinių ar dvasinių būsenų metafora arba kad tai yra literatūrinės ironijos forma“ (2023: 213). Panašiai teigia O'Brienas:

mums sakoma, kad yra teisėtas būdas suprasti Nietzsche'į ir neteisėti būdai, kurie iškreipia tikrąją jo prasmę. Raktas į teisėtą kelią yra dvasinis. Kai Nietzsche giria, kaip jis dažnai daro, karą ir žiaurumą, mums sakoma, kad turime jį suprasti kaip raginantį kovoti dvasiškai ir griežtai valdyti save. <...> Taip traktuojamas Nietzsche iš esmės yra geranoriškas mokytojas, kurio aštrūs ir kartais gąsdinantys juokeliai slepia auksinę širdį ir siekį pagerinti savo mokinių dvasinę ir moralinę būklę (1972: 52).

Šiai domestikacijos rūšiai turėtume priskirti Kaufmanno interpretaciją, kadangi jo interpretacijoje Nietzsche's galios valios samprata suprantama vien tik jos „dvasinių“ aspektu, ignoruojant jos socialinius ir politinius aspektus. Čia galima atkreipti dėmesį į tai, jog Nietzsche's filosofija produktyviai išnaudoja kalbos polisemiškumą, paprastą faktą, jog vienas ir tas pats terminas gali turėti daug reikšmių. Nietzsche's filosofijoje galima kalbėti apie vieno ir to paties žodžio prasminį kontinuumą. Pavyzdžiui, Nietzsche, kalbėdamas apie vergovę, kartais leidžia labai aiškiai suprasti, jog šį žodį vartoja metaforiška arba negriežtąja prasme (pavyzdžiui, Nietzsche 2020: af. 188; 2023: af. 54). Tačiau kartais jis šį žodį vartoja turėdamas galvoje „konkrečią socialinę ir ekonominę praktiką, kurią visų pirma lėmė vergų priverstinis darbas ir jų beveik absoliutus paklusimas šeimininkams“ (Ruehl 2022: 26). Nurodyti, jog Nietzsche'io vergovė gali būti suprata „intelektualinė“, „dvasinė“ prasme, nėra klaida. Veikiau ji atsirastų tuo atveju, jeigu teigtume, jog Nietzsche'io vergovė *apsiriboja* vien šia prasme⁹. Panašiai ir Nietzsche's pasisakymus apie karą bei naikinimą stengiamasi metaforizuoti, karo sąvokos prasminį kontinuumą apribojant vienintele reikšme. Kaip teigia Gillespie, „daugelis mokslininkų (dažnai sekdami Walteriu Kaufmannu) teigia, kad Nietzsche's antiegalitarizmas ir smurto šlovinimas *tėra* [kursy-

⁸ Čia iš dalies remiuosi Rehmannu, kuris, kritikuodamas postmodernistinę Nietzsche's interpretaciją, kalba apie „rekodifikaciją“ ir „itin spekuliatyvią „refilosofizaciją“, kuria „tokie autsaideriai kaip Feuerbachas, Kierkegaardas, Marxas, Benjaminas, Blochas, taip pat Nietzsche, sušvelninami ir grąžinami į apgaulingą institucinės filosofijos diskursą“ (2022: 46).

⁹ Kaip tai daro, pvz., Albertsas, kai kalbėdamas apie vergovę sako, jog Nietzsche „nesiekia atkurti senosios vergovės, tai nėra statuso ar nuosavybės klausimas“ (2022: 193) ir jog tai greičiau tėra intelektualinė „provokacija“, kuria pažymimas paprastas faktas, jog moderniosios demokratijos santvarkoje visi esame priversti dirbti (2022: 193).

vas mano – J. A.] literatūriniai tropai, o kalbėdamas apie karą ir karius jis kalba *tik apie* [kursyvas mano – J. A.] idėjų kovą, o ne apie realią kovą“¹⁰ (2017: 193).

Tiesos valia. Kaip matome, domestikacija yra ne atsitiktinai pasitaikanti, Nietzsche's filosofiją „iškreipianti“ procedūra, bet sisteminis interpretacijos būdas, kuris yra esmiškai nesuderinamas su pamatiniu Nietzsche's filosofijos siekiu skelbti „šiuurščias tiesas“ švelniame amžiuje“ (Ansell-Pearson 1994: 152). Nietzsche savo filosofijoje išreiškė „griežtą, neromantišką, bekompromisį požiūrį, pasireiškiantį žiauriu sąžiningumu ir atvirumu vertinant žmonių motyvus ir vaizduojant žmonių reikalus“ (Leiter 2015: 38). Nepaisant jo tekstuose dažnai figūruojančios ironijos, paradoksų bei perspektyvizmo, Nietzsche iškelia tiesos siekį kaip vieną iš svarbiausių vertybių. Knygoje *Ecce homo* Nietzsche teigia, jog klausimas „kiek tiesos pakelia, kiek tiesos drįsta protas – tai vis labiau man tapo tikroju vertės matu“ ir, atvirkščiai, „klysti (tikėti idealu) nėra aklumas, klysti yra bailumas“ (2007: 9). Nietzsche's filosofijoje nuolatos pasikartoja mintis, jog tiesa yra drąsių, stiprių žmonių savybė: „pažinimas, sakymas „taip“ tikrovei stipriam yra tokia pat būtinybė, kaip kad silpnam, silpnumo įtaigaujamam – bailumas ir bėgimas nuo tikrovės“ (Nietzsche 2007: 75). Nyčiškas tyrinėtojas turėtų būti pasirengęs „aukoti tiesai visus norus ir geismus, bet kokiai tiesai – net ir paprastai, karčiai, šlykščiai, nemaloniai, nekrikščioniškai, amoraliai...“ (Nietzsche 1996: 33).

Šia prasme domestikacija turėtų būti suprata kaip idealizmas, bandymas išvengti nepriimtinos, šiuurščios „tikrovės“ Nietzsche's mintyje, todėl – sekant Nietzsche's mintimis – kartu kaip intelektualinio bailumo forma. Nietzsche dar savo gyvenamuoju metu reflektavo savo idėjų recepciją ir kritikavo idealistines, jo filosofiją „sušvelninančias“ interpretacijas. Knygoje *Ecce homo* Nietzsche sako, jog jo skaitytojai „išbandys viską, kad iš gigantiško likimo pagimdytų pelę“ (2007: 146). Todėl Nietzsche's filosofijos domestikacija nėra istoriškai naujas reiškinys, tačiau, kaip ir šio filosofo gyvenamuoju metu, tai yra vyraujantis Nietzsche's aiškinimo būdas. Tik tematizuodami domestikaciją, išryškindami Nietzsche's filosofijos ir šiuolaikinės visuomenės vertybių skirtumą, netgi konfliktą, tik turėdami „piktos valios surasti ir paliesti jautriausius [kultūros] nervus“ (Richardson 2004: 208) galime atgaivinti Nietzsche's filosofijos iššūkį, pasirodantį jo politinės minties pavidalu.

Išvados. Šiame darbe aptariama „domestikacija“ parodo, kaip akademinė ir kultūrinė Nietzsche's recepcija stengiasi sušvelninti, o kartais netgi ir paneigti jo radikalius politinės minties aspektus. Pirma, remdamasis *Wille zur Macht* knygos analize, parodžiau, jog istorija apie tai, jog Nietzsche's sesuo suklautojo „fašistinę“ Nietzsche, neatitinka faktų ir todėl gali būti laikoma psichologine projekcija, kurios metu problemiški aspektai priskiriami išorinei instancijai. Antra, parodžiau, jog Nietzsche's santykis su nacistine interpretacija yra komplikotas. Nepaisant to, jog Nietzsche negali būti laikomas protonacių dėl jo priešiško antisemitizmui ir vokiečių kultūros kritikos, vis dėlto jo filosofiją su nacistine ideologija sieja prigimtinės viršenybės siekis, pateisinant brutalią politiką ir

¹⁰ Panašiai daro, pavyzdžiui, Čeika, kai kalbėdamas apie nacinę interpretaciją sako, jog Nietzsche's nuorodos į karą yra „metaforiškos“ (2021: 117).

atmetantis individo savaiminės vertės bei visuotinės lygybės idėjas. Trečia, parodyčiau, jog Kaufmanno interpretacija depolitizuoja Nietzsche's galios valios idėją ir apriboja ją saviųveikos koncepcija nepagrįstai, nes Nietzschei galios valios principas persmelkia ne tik individą, bet ir socialinę tikrovę.

Tiek Nietzsche's sesers mitas, tiek Kaufmanno interpretacija yra Nietzsche's filosofijos domestikacija – tam tikra taktika, kuria Nietzsche's antiegalitarinės, liberaliai demokratijai prieštaraujančios mintys yra sušvelninamos arba pašalinamos. Domestikacija, kaip ją pristačiau, nėra tik atsitiktinis iškraipymas, bet sisteminis interpretacijos būdas, kuris stipriausią tendenciją pasiekė po Antrojo pasaulinio karo, su Nietzsche's filosofijos denacifikacijos pastangomis. Šis interpretacijos būdas prieštarauja Nietzsche's filosofijos intencijai skelbti su tikrove drąsos susidurti reikalaujančias „šiurkščias tiesas“. Čia kyla klausimas, ar Nietzsche vis dar gali mesti iššūkį šiuolaikiniam vertybiniam, politiniam mąstymui, ar jis viso labo yra tapęs dar vienu „rimtu“, „kanonizuotu“ Vakarų mąstytoju? Atsakymas į šį klausimą priklauso nuo to, kiek drąsos turime „karčioms, šlykščioms, nemalonioms“ Nietzsche's filosofijos tiesoms.

Literatūra

- Alamariu, C., 2023. *Selective Breeding and the Birth of Philosophy*. New Haven.
- Alberts, B., 2022. *Nietzsches Problem der Rangordnung*. De Gruyter. <https://doi.org/10.1515/9783110771367>
- Ansell-Pearson, K., 1994. *An Introduction to Nietzsche as Political Thinker: The Perfect Nihilist*. Cambridge University Press.
- Baranova, J., 2007. *Nietzsche ir postmodernizmas*. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla.
- Beiner, R., 1990. Nietzsche and the Politics of Aristocratic Radicalism. Bruce Detwiler Chicago: University of Chicago Press, 1990, pp. X, 242. *Canadian Journal of Political Science* 23(4): 830–831. <https://doi.org/10.1017/S000842390002120X>
- Brinton, C., 1940. The National Socialists' Use of Nietzsche. *Journal of the History of Ideas* 1(2): 131–150.
- Čeika, J., 2021. *How to Philosophize with a Hammer and Sickle: A Guide for the 21st Century*. Repeater.
- Detwiler, R. B., 1990. *Nietzsche and the Politics of Aristocratic Radicalism*. University of Chicago Press.
- Gillespie, M. A., 2017. *Nietzsche's Final Teaching*. University of Chicago Press.
- Golomb, J., Wistrich, R. S., 2002. Introduction. In: *Nietzsche, Godfather of Fascism?: On the Uses and Abuses of a Philosophy*, eds. J. Golomb, R. S. Wistrich. Princeton University Press, 1–18. Holub, R. C., 2002. *The Elisabeth Legend: The Cleansing of Nietzsche and the Sully of His Sister*. In: *Nietzsche, Godfather of Fascism?: On the Uses and Abuses of a Philosophy*, eds. J. Golomb, R. S. Wistrich. Princeton University Press, 215–234.
- Holub, R. C., 2014. Placing Elisabeth Förster-Nietzsche in the Crosshairs. *Nietzsche Studien* 43(1): 132–151. <https://doi.org/10.1515/nietzstu-2014-0114>
- Kaufmann, W., 1975. *Nietzsche: Philosopher, Psychologist, Antichrist*. Princeton University Press.
- Leiter, B., 2015. *Nietzsche on Morality*. 2nd ed. Routledge.
- Losurdo, D., 2020. *Nietzsche, The Aristocratic Rebel*. Brill.
- Nietzsche, F., 1967. *The Will to Power*. Trans. W. Kaufmann and R. J. Hollingdale, ed. W. Kaufmann. Vintage Books.
- Nietzsche, F., 1996. *Apie moralės genealogiją*. Vertė A. Tekorius. Vilnius: Pradai.
- Nietzsche, F., 2007. *Ecce Homo*. Vertė R. Jonytaitė. Vilnius: Apostrofa.
- Nietzsche, F., 2020. *Anapus gėrio ir blogio*. Vertė E. Nekrašas. Vilnius: Apostrofa.

- Nietzsche, F., 2023. *Antikristas*. Vertė L. Rybelis. Kaunas: UAB Knygų ministerija.
- O'Brien, C. C., 1972. *The Suspecting Glance*. Faber & Faber.
- Rehmann, J., 2022. *Deconstructing Postmodernist Nietzscheanism*. Brill.
- Richardson, J., 2004. *Nietzsche's New Darwinism*. Oxford University Press.
- Rosenberg, A., Westfall, J., 2018. Introduction. In: *Foucault and Nietzsche: A Critical Encounter*, eds. A. Rosenberg, J. Westfall. Bloomsbury Academic, 1–35.
- Ruehl, M. A., 2022. Nietzsche's New Order: The Political After the Death of God. In: *Nietzsches Perspektiven des Politischen*, eds. M. A. Ruehl, C. Schubert. De Gruyter, 17–32.
- Schacht, R., 1995. *Nietzsche (Arguments of the Philosophers)*. Routledge.
- Tutt, D., 2024. *How to Read Like a Parasite: Why the Left Got High on Nietzsche*. Repeater.
- Vabalaitė, R., 2013. Friedricho Nietzsche's filosofijos recepcija ikikarinėje Lietuvoje. *Logos* 75: 6–12.
- van der Will, W., 1993. Nietzsche and Postmodernism. In: *The Fate of the New Nietzsche*, eds. K. Ansell-Pearson, H. Caygill. Avebury, 43–58.
- Whyte, M., 2008. The Uses and Abuses of Nietzsche in the Third Reich: Alfred Baeumler's "Heroic Realism". *Journal of Contemporary History* 43(2): 171–194. <https://doi.org/10.1177/0022009408089028>
- Wolin, R., 2004. *The Seduction of Unreason: The Intellectual Romance with Fascism from Nietzsche to Postmodernism*. Princeton University Press.
- Woodruff, J., 2002. Review of Friedrich Nietzsche by C. Cate. *The Journal of the American Academy of Religion* 70(4): 55–77.